

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету
30 серпня 2021 року, протокол № 1

Ректор, голова вченої ради університету,
доктор юридичних наук, професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

м.п.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ОПКА ТА ШКЛУВАННЯ»
для підготовки фахівців на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр
за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення
галузі знань 23 Соціальна робота**

м. Хмельницький
2021

УКЛАДАЧКА:

доцентка кафедри цивільного права та процесу,
кандидатка юридичних наук, доцентка
27 серпня 2021 року

_____ Марина БОРИСЛАВСЬКА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри цивільного права та процесу
27 серпня 2021 року, протокол № 1.

Завідувачка кафедри,
докторка юридичних наук, професорка
27 серпня 2021 року

_____ Світлана ГРИНЬКО

Декан юридичного факультету,
кандидат юридичних наук
27 серпня 2021 року

_____ Сергій КРУШИНСЬКИЙ

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
28 серпня 2021 року, протокол № 1

Перша проректорка, голова методичної ради
університету, кандидатка наук з державного
управління, доцентка
28 серпня 2021 року

_____ Ірина КОВТУН

_____ Обліковий обсяг оновлення – 0,63 ум.др.арк.

ЗМІСТ

			Стор.
1.	Опис навчальної дисципліни		– 3
2.	Заплановані результати навчання		– 5
3.	Програма навчальної дисципліни		– 7
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни		– 9
	4.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	9
	4.2.	Аудиторні заняття	10
	4.3.	Самостійна робота студентів	10
5.	Методи навчання та контролю		– 10
6.	Схема нарахування балів		– 11
7.	Рекомендована література		– 12
	7.1.	Основні джерела	12
	7.2.	Допоміжні джерела	15
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		– 18

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	–	23 Соціальна робота
2. Код і назва спеціальності	–	232 Соціальне забезпечення
3. Назва спеціалізації	–	Соціальне забезпечення
4. Назва дисципліни	–	Опіка та піклування
5. Тип дисципліни	–	вибіркова
6. Код дисципліни	–	ВДПП 2.1.19.
7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	–	бакалавр
8. Ступінь вищої освіти, що здобувається	–	бакалавр
9. Курс / рік навчання	–	2
10. Семестр	–	4
11. Обсяг вивчення дисципліни:		
1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	–	3,5 / 105
2) денна форма навчання:		
аудиторні заняття (годин)	–	48
% від загального обсягу	–	45,7 %
лекційні заняття (годин)	–	24
% від обсягу аудиторних годин	–	50 %
семінарські заняття (годин)	–	24
% від обсягу аудиторних годин	–	50 %
самостійна робота (годин)	–	57
% від загального обсягу тижневих годин:		54,28 %
аудиторних занять	–	3,5
самостійної роботи	–	4
12. Форма семестрового контролю	–	залік
13. Місце дисципліни в логічній схемі:		
1) попередні дисципліни	–	ВДЗП 2.1.3. Основи теорії держави і права; ОДПП 1.2.2. Система соціального забезпечення; ОДПП 1.2.3. Соціальна робота;

- 2) супутні дисципліни
- ОДПП 1.2.4. Соціальна психологія;
 - ОДПП 1.2.5. Право соціального забезпечення
 - ВД.2.1.20. Сімейне право;
 - ОДПП 1.2.5. Право соціального забезпечення;
 - ОДПП 1.2.8. Соціальне страхування;
 - ВД 2.1.15. Діловодство у сфері соціального забезпечення;
- 3) наступні дисципліни
- ВД. 2.1.34. Соціальне забезпечення дітей-сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування;
 - ОДПП 1.2.11. Соціальна політика в Україні;
 - ОДПП 1.2.12. Соціальні допомоги;
 - ВД 2.1.21. Правові засади медичної діяльності;
 - ОДПП 1.2.16. Соціальне обслуговування;
 - ОДПП 1.2.26. Судовий захист права на соціальне забезпечення;
 - ВД 2.1.39. Організація роботи з особами з особливими потребами
14. Мова вивчення дисципліни – українська.

2. Заплановані результати навчання

<i>Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:</i>
<i>1. Знання</i>
<i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i>
1.1) відтворювати визначення понятійно-термінологічного апарату дисципліни;
1.2) визначати нормативно-правові акти та міжнародні договори, що регулюють відносини у сфері опіки та піклування, інших форм влаштування осіб, які потребують захисту їх прав та інтересів;
1.3) визначати процес вивчення навчальної дисципліни «Опіка та піклування»;
1.4) відтворювати визначення основних положень навчальної дисципліни «Опіка та піклування».
<i>2. Розуміння</i>
<i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i>
2.1) пояснювати зміст основних понять навчальної дисципліни;
2.2) класифікувати форми влаштування за різноманітними критеріями;
2.3) пояснювати роль судової практики і діяльності органів опіки та піклування у регулюванні відносин з опіки та піклування;
2.4) обґрунтовувати теоретичні дискусії щодо удосконалення законодавства про опіку та піклування дітьми та повнолітніми особами.
<i>3. Застосування знань</i>
<i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i>
3.1) аналізувати особливості історичного розвитку правового регулювання опіки та

піклування;
3.2) вирішувати задачі.
4. Аналіз <i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i>
4.1) класифікувати правовідносини з опіки та піклування;
4.2) аналізувати чинне законодавство у сфері опіки та піклування;
4.3) досліджувати проблеми розмежування різних форм влаштування осіб, які потребують захисту їх прав та інтересів;
4.4) співвідносити основні категорії, що застосовуються у навчальній дисципліні;
4.5) аналізувати діяльність органів опіки та піклування щодо захисту прав та інтересів різних категорій осіб.
5. Синтез <i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>
5.1) формулювати основні категорії, що зустрічаються при вивченні навчальної дисципліни «Опіка та піклування»;
5.2) розширювати обсяг уявлень про практику правового регулювання відносин з опіки та піклування у зарубіжних країнах;
5.3) формувати пропозиції по удосконаленню правового регулювання у сфері влаштування осіб, які потребують захисту їх прав та інтересів;
5.4) збагачувати словник сімейно-правових та цивільно-правових термінів, що використовуються при вивченні навчальної дисципліни «Опіка та піклування»;
5.5) формулювати основні категорії, що зустрічаються при вивченні навчальної дисципліни «Опіка та піклування».
6. Оцінювання <i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>
6.1) використовувати навички практичної роботи, розуміти зміст нормативних актів та застосовувати положення законодавства до конкретних життєвих ситуацій;
6.2) пояснювати особливості правового регулювання опіки та піклування в різних правових системах сучасності;
6.3) узагальнювати основні проблеми регулювання опіки та піклування за участю іноземного елемента;
6.4) аргументувати особливості становлення та розвитку правового регулювання опіки та піклування в Україні та зарубіжних країнах.
7. Створення (творчість) <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатовимірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1) розробляти проекти документів, позовних задач, схем, таблиць за запропонованими студентам завданнями;
7.2) продовжувати процес вивчення правового регулювання опіки та піклування самостійно.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Поняття опіки та піклування

Значення опіки (піклування). Комплексний характер правового регулювання опіки та піклування. Поняття опіки та піклування в різних розуміннях.

Опіка (піклування) як вид соціальної турботи. Право на соціальну турботу та його передумови.

Особливості історичного розвитку інституту опіки (піклування).

Предмет, завдання, принципи інституту опіки (піклування) та його місце в українській правовій системі.

Правове регулювання опіки і піклування, інших форм влаштування громадян, які потребують охорони їх прав та інтересів.

Тема 2. Опіка, піклування та інші форми влаштування громадян, які потребують охорони їх інтересів

Влаштування громадян, які потребують охорони їх інтересів, як вид соціальної турботи. Правове регулювання, форми та принципи влаштування громадян, які потребують охорони їх інтересів.

Опіка (піклування) і близькі правові явища. Опіка над особою та опіка над майном. Опіка і надання дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків. Опіка і сім'я. Опіка і перебування особи у спеціалізованій установі. Опіка над дітьми та усиновлення. Опіка (піклування) і прийомна сім'я. Опіка та інші форми влаштування дітей. Опіка, піклування та патронаж.

Тема 3. Встановлення опіки та піклування

Опіка (піклування) як форма індивідуального влаштування громадян.

Природа юридичних фактів, які породжують опіку (піклування).

Підстави встановлення опіки та піклування. Виявлення осіб, які потребують охорони їх інтересів. Поняття дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Єдиний електронний банк даних дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і громадян, які бажають взяти їх на виховання.

Органи опіки та піклування: поняття і функції.

Встановлення опіки (піклування). Вимоги до осіб, які бажають стати опікунами (піклувальниками). Процедура призначення опікунів та піклувальників.

Державна підтримка опіки та піклування.

Тема 4. Правовідношення, яке виникає із встановлення опіки (піклування)

Суб'єкти, які виникають із встановлення опіки (піклування). Характеристика домовленості про опіку (піклування). Оформлення відносин з опіки (піклування).

Права та обов'язки опікуна (піклувальника). Опікун як законний представник. Право опікуна (піклувальника) на відшкодування понесених витрат.

Зміст зобов'язання, яке виникає із встановлення опіки (піклування). Правочини, які опікун має право вчиняти від імені підопічного, а піклувальник – давати згоду підопічному на їх вчинення, тільки з дозволу органів опіки та піклування.

Тема 5. Припинення відносин з опіки (піклування)

Підстави припинення опіки та піклування. Порядок та наслідки припинення відносин з опіки та піклування.

Звільнення та відсторонення опікунів (піклувальників) від виконання їх обов'язків.

Відповідальність опікуна (піклувальника) за невиконання або неналежне виконання своїх повноважень.

Тема 6. Захист прав та інтересів осіб, які перебувають під опікою, піклуванням та іншими формами влаштування

Поняття та принципи захисту прав та інтересів осіб, які перебувають під опікою, піклуванням та іншими формами влаштування. Система органів та осіб, які здійснюють захист прав та інтересів осіб, які перебувають під опікою, піклуванням та патронажем.

Участь опікунів та піклувальників щодо представництва інтересів осіб, які перебувають під опікою та піклуванням, у відносинах різної галузевої належності.

Поняття, причини, шляхи подолання соціального сирітства. Проблема соціального та правового захисту бездомних громадян та безпритульних дітей.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин					
		Денна форма навчання					
		Усього	у тому числі				
Лекції	Сем. (прак.)		Лабор.	Ін.зав.	СРС		
1.	Поняття опіки та піклування	11	2	2	–	–	7
2.	Опіка, піклування та інші форма влаштування громадян, які потребують охорони їх інтересів	22	6	6	–	–	10
3.	Встановлення опіки та піклування	18	4	4	–	–	10
4.	Правовідношення, яке виникає із встановлення опіки (піклування)	18	4	4	–	–	10
5.	Припинення відносин з опіки (піклування)	14	2	2	–	–	10
6.	Захист прав та інтересів осіб, які перебувають під опікою, піклуванням та іншими формами влаштування	22	6	6	–	–	10
	Всього годин:	105	24	24	–	–	57

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбаченими тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3. навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.3. У процесі вивчення навчальної дисципліни студенти виконують індивідуальні завдання у вигляді рефератів, слайдів-презентацій, таблиць.

4.3.4. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.5. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань.
- складання окремих видів документів.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- 1) усне опитування на семінарських заняттях;
- 2) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;
- 3) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі заліку.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування студентам балів за результатами навчання здійснюється за схемою, наведеною на рис.

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

7.1.1. Міжнародно-правові акти

1. Права людини. Міжнародні договори України. Декларації. Документи / Уклад. Качуренко Ю.К. К.: Юрінком Інтер, 1992. 199 с.
2. Всеобщая декларация прав человека. Принята и провозглашена в резолюции Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Конвенция о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам (Минск, 22 января 1993 г.).
4. Международный пакт о гражданских и политических правах (МПГПП, 1966).
5. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах (МПЭСКП, 1966).
6. Конвенція про права дитини (Нью-Йорк, 20 листопада 1989 р.).
7. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів). Ратифіковано Законом України № 1767-VI від 16.12.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

7.1.2. Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996 року в редакції від 21.02.2019 року. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к>.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. *ВВРУ*. 2003. № 21-22. Ст. 135.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *ВВРУ*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. *Урядовий кур'єр*. 2008. 31 жовтня (№ 204).
5. Про дитячу безпритульність в Україні та шляхи подолання цього явища: Постанова Верховної Ради України від 06.09.2005 р. № 2796-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 38-39. Ст.450.
6. Про ведення банку даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів: Наказ Міністерства соціальної політики України від 28.12.2015 № 1256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-16>.
7. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005р. № 2342-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>.
8. Про затвердження Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 341. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/341-2013>.
9. Про затвердження Заходів щодо поліпшення становища дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків: Указ Президента України від 17.10.1997. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1153/97>.
10. Про затвердження норм матеріального та нормативів фінансового забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також вихованців шкіл-інтернатів: Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.11.2003 року № 763. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-04>.
11. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002р. № 564. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/564-2002>.

12. Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерство соціальної політики України 10.09.2012 № 995/557. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1629-12>.
13. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04. 2002р. № 565. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/565-2002>.
14. Про затвердження Порядку вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й соціального захисту дітей, до сімейних форм виховання: Наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2007 р. № 302/80/49ю URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0186-07>.
15. Про затвердження Порядку передачі документації щодо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, від органів управління освітою службам у справах неповнолітніх: Наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України від 21.12.2005 № 3380/745. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0037-06>.
16. Про затвердження Порядку повернення дітей-іноземців до місць їх постійного проживання: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2002р. № 1432. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1432-2002>.
17. Про затвердження Порядку повернення до України позбавлених батьківського піклування дітей, які є громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 р. № 569. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/569-2003-п>.
18. Про затвердження Правил опіки та піклування: Наказ Міністерства у справах сім'ї і молоді України, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 № 34/166/131/88. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99>.
19. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.95 № 20/95-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/20/95>.
20. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005 № 2623-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2823-17>.
21. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
22. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001р. № 2402-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
23. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 року // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 10.
24. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 березня 2007 р. № 3. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07>.
25. Про проведення експерименту з призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають під опікою (піклуванням) або у відповідних закладах, за принципом "гроші ходять за дитиною": Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2006 № 956. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/956-2006>.
26. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.
27. Про Рекомендації парламентських слухань "Забезпечення прав дітей в Україні. Охорона материнства та дитинства": Постанова Верховної Ради України, від 22.09.2005р. № 2894-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 7-8. Ст. 164.
28. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001р. № 2558-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>.

29. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення": Постанова Верховної Ради України від 13 січня 2015 року № 96-VIII. URL: *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 10. Ст.67.

7.1.3. Наукові джерела

1. Іванов Ю.Ф. Цивільне право України: навч. посіб. у 2 т. Т.1. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Алерта, 2019. 342 с.
2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За ред. Ю. С. Червоного. К.: Істина, 2003. 464 с.
3. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: підручник. 3-тє вид., допов. Київ: Дакор, 2013. 672 с.
4. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 564 с.
5. Сімейне право України: підручник / За заг. ред. Т.В. Боднар та О.В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 520 с.
6. Українське цивільне право: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. та доп. / За ред. Заїки Ю.О. Київ: ЦУЛ, 2016. 358 с.
7. Харитонов Є.О. Цивільне право України: підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Істина, 2013. 808 с.
8. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Старцев О. В. Цивільне право України: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Істина, 2011. 808 с.
9. Цивільне право в Україні: Курс лекцій: У 6-ти т. Т. 1. / Р. Б. Шишка, О. Л. Зайцев, Є. О. Мічурін та ін. / за ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2004. 417 с.
10. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: [підручник] / С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик та ін. : [за заг. ред. С. С. Бичкової]. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Алерта, 2014. 496 с.
11. Цивільне право України. Загальна частина : [підручник] / [за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика]. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
12. Цивільне право України: навч. посіб. / Ю. В. Білоусов, В. А. Ватрас, С. Д. Гринько та ін.; за ред. Р. О. Стефанчука. К.: Правова єдність, 2009. 536 с.
13. Цивільне право України: Підручник / Є. О. Харитонов, Н. О. Саніахметова. К. : Істина, 2003. 776 с.
14. Цивільний кодекс України: Коментар / Є. О. Харитонов, І. М. Кучеренко, О. І. Харитонova та ін. / За заг. ред. Є. О. Харитонova. Х.: ТОВ «Одісей», 2006. 1200 с.
15. Цивільний кодекс України: Коментар / Є. О. Харитонов, Ю. С. Червоний, Ю. В. Білоусов та ін. / За заг. ред. Є. О. Харитонova, О. М. Калітенко. Одеса: Юридична література, 2004. 1112 с.

7.2. Допоміжні джерела

1. Бічук Л. Захист права власності неповнолітнього на рухоме майно. *Право України*. 1999. № 6. С. 85-86.
2. Бічук Л. Управління майном неповнолітнього: деякі пропозиції. *Право України*. 2000. № 9. С. 101-104.
3. Бориславська М. В. Діяльність органів опіки та піклування щодо здійснення та захисту прав дитини в Україні. *Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні* : збірник тез VI Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 7 грудня 2017 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2017. С. 14-17.

4. Бориславська М. В. До питання визначення правового статусу опікуна (піклувальника). *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції «Дванадцяті осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 8-9 листопада 2013 р.). Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2013. С. 13-16.
5. Бориславська М. В. Загальна характеристика договірного регулювання сімейних правовідносин. *Наукові праці: Науково-методичний журнал. Політичні науки. Правознавство*. Т. 69. Вип. 56. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. С. 195-198.
6. Бориславська М. В. Інститут опіки та піклування за законодавством України та зарубіжних країн. *Проблеми модернізації приватного права в умовах євроінтеграції* : збірник наукових праць / за заг. ред. Ю. В. Білоусова ; НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, Хмельницький університет управління та права. Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2015. С. 162-170.
7. Бориславська М. В. Інститут опіки та піклування: сьогодення та перспективи. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Одинадцяті осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 23-24 листопада 2012 р.). Хмельницький: Вид-во ХУУП. С. 28-29.
8. Бориславська М. В. Нові підходи до конструкції призначення опікуна над малолітньою особою при удосконаленні сучасного законодавства України. *Пан`європейська кодифікація приватного права та її вплив на кодифікацію цивільного законодавства України*: збірник наукових праць [за результатами науково-практичного круглого столу (м. Хмельницький, 19 листопада 2010 року)]. К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. С. 122-129.
9. Бориславська М. В. Окремі проблеми захисту прав дітей в Україні. *Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної наукової конференції «П'ятнадцяті осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 року) : [у 2-х частинах.]. Частина перша. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. С. 89-90.
10. Бориславська М. В. Особливості виконання рішень суду в сімейних спорах. *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів* : зб. наук. пр. / за ред. Ю. В. Білоусова. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. С. 220-228.
11. Бориславська М. В. Перспективи розвитку інституту опіки та піклування в Україні. *Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу* : зб. тез доповідей Всеукраїнської наукової конференції, 17 квітня 2021 р. (м. Хмельницький). Хмельницький : ХНУ, 2021. С. 17-20.
12. Бориславська М. В. Правове регулювання відносин щодо родства на українських землях до 1917 р. *Університетські наукові записки*. 2016. № 1. С. 6-18.
13. Бориславська М. В. Проживання падчерки, пасинка разом з мачухою, вітчимою: сімейно-правове значення. *Часопис цивілістики*. 2014. Вип. 17. С. 56-59.
14. Бориславська М. В. Сучасні підходи до класифікації сімейних правовідносин. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 6 (34). С. 134-139.
15. Бориславська М.В. Фактичне виховання у сімейному праві: значення, суть та правові наслідки. *Університетські наукові записки*. 2014. № 2 (50). С. 137-144.
16. Васильківська І. Сімейне виховання: правовий аспект проблеми. *Право України*. 1998. № 6. С. 25-29.
17. Ватрас В. Правова природа таємниці усиновлення. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. Спецвипуск.
18. Волкова Н. В. Щодо форм участі органів опіки та піклування в справах про захист прав та інтересів неповнолітніх осіб. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2014. Випуск 6-1. Том 1. С. 127-130.

19. Д'ячкова Н. А. Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб: автореф. дис. ... к.ю.н. :12.00.03. Київ, 2006. 23 с.
20. Ершов В. А. Опіка и попечительство: юридический статус и защита прав и законных интересов детей, лишенных родительской опеки, недееспособных и ограниченно дееспособных граждан. М.: ГроссМедиа: РОБУХ, 2008. 112 с.
21. Ершова Н. М. Опіка и попечительство над взрослыми. М.: Госюриздат, 1962. 43 с.
22. Ершова Н. М. Опіка и попечительство над несовершеннолетними по советскому праву. М.: Госюриздат, 1959. 108 с.
23. Ершова Н. М. Охрана прав несовершеннолетних по советскому гражданскому и семейному праву. М.: Юр. лит., 1965. 102 с.
24. Євко В. Ю. Охорона дітей, позбавлених батьківського піклування : історичний аспект. *Право України*. 2001. № 8. С. 10-7-110.
25. Журило С.С. Загальна характеристика умов, які висуваються для усиновлення дітей за законодавством України. *Митна справа*. 2015. № 5 (101). С.203-208.
26. Журило С.С. Правові наслідки усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С.82-85.
27. Журило С.С. Умови усиновлення дітей – громадян України іноземними громадянами. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С.116-118.
28. Керимов С. Г. Представництво за законом в цивільному праві України: автореф. дис... к. ю. н : 12.00.03. К., 2006. 19 с.
29. Кидалова А. Обов'язки та права батьків щодо виховання та розвитку дитини: окремі проблеми. *Право України*. 2004. № 3. С. 88-91.
30. Колісниченко З. Узгодження законодавства України з вимогами Конвенції ООН про права дитини - вимога часу. *Право України*. 1997. № 6. С. 36-39.
31. Кондрат'єва Л. Особливості підвідомчості справ, що виникають із сімейних правовідносин з участю неповнолітніх. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 9. С. 37-40.
32. Лепех С. М. Приймна сім'я як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Вісник Львівського нац. університету*. 2005. № 1.
33. Майданик С., Смирницький Ю. Довірче управління майном в праві України. *Право України*. 1998. № 4. С. 19-21.
34. Михеева Л. Ю. Институт опеки и попечительства в современных условиях. *Государство и право*. 2003. № 5. С. 53-59.
35. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За ред. Ю. С. Червоного. К.: Істина, 2003. 464 с.
36. Пергамент А. Й. Опіка и попечительство. М.: Юрид. лит., 1966. 161с.
37. Победоносцев К. П. Курс гражданского права: В трех томах. Том 2 / под ред. В. А. Томсинова. М.: Издательство «Зерцало», 2003. 656 с. (по изданию 1896 года). С. 198-224.
38. Прутян Д. С. Опіка за римським приватним правом та сучасним цивільним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. ю. н. : 12.00.03. О., 2007. 20 с.
39. Романюк У. В. Патронат як форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: автореф. дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.03. Хмельницький, 2018. 23 с.
40. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 564 с.
41. Рудаєва Л. В. Функції органів опіки та піклування за новим Сімейним кодексом України. *Юридичний вісник України*. 2003. № 3. С. 9-10.
42. Савельєва М. Ю., Савельчук І. Б. Соціальний патронаж у системі захисту людей похилого віку. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика* : науково-методичний журнал. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. № 1-4. С. 103-109.

43. Сердечна І. Л. До питання про поняття «член сім'ї» в сімейному праві : нормативний та доктринальний підходи. *Університетські наукові записки*. 2014. № 4 (52). С. 88–95.
44. Сердечна І. Л. Права інших членів сім'ї та родичів при усиновленні дитини. *Електронне науково-практичне фахове видання. Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 21. С. 128–136. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/11/serdechna_21.pdf.
45. Сердечна І. Л. Права та обов'язки фактичного вихователя та дитини. *Університетські наукові записки*. 2016. №4 (60). С. 38–44.
46. Сердечна І. Л. Самозахист особистих немайнових прав інших членів сім'ї та родичів. *Університетські наукові записки*. 2018. № 3-4. С. 117–127.
47. Сердечна І. Л. Юрисдикційна форма захисту сімейних прав. *Університетські наукові записки*. 2019. № 3 (71). С. 170–183.
48. Сердечна І.Л. Захист сімейних особистих немайнових прав інших членів сім'ї та родичів органами опіки та піклування. *Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави»* (м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. С.291–294.
49. Сердечна І.Л. Особисте немайнове право дитини на виховання. *Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації»* (м. Хмельницький, 17 травня 2019 року). [у 2-х част.]. Частина 2. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. С.176-181.
50. Сердечна І.Л. Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Монографія. Хмельницький університет управління та права. Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2018. 227 с.
51. Сердечна І.Л. Патронат над дітьми: деякі питання. *Всеукраїнська наукова конференція «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу»* (17 квітня 2021 року м. Хмельницький). Збірник тез доповідей Всеукраїнської наукової конференції, 17 квітня 2021 р. (м. Хмельницький). Хмельницький : ХНУ, 2021. С. 180-184.
52. Синайский В. И. Русское гражданское право. М.: Статут, 2002. 638 с. (по изданию 1914-1915 гг.).
53. Солодухіна Л. С. Особливості нормативно-правового врегулювання альтернативного догляду за дітьми в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління*. 2018. № 2. С. 82-91.
54. Стасюк Г. Охорона дітей, позбавлених батьківського піклування, в історичному розвитку. *Право України*. 2005. № 2. С. 108-111.
55. Стоянова Т. А. Процесуальні особливості розгляду справ про усиновлення громадянами України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2009. 17 с.
56. Товмасян Р. В. Приоритет інтересов ребенка при выборе кандидата в опекуны (попечители). *Вестник Омского юридического института*. 2011. № 1 (14). С. 60-63.
57. Токарчук Л.М. Патронат над дітьми: постановка проблеми. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С.91-96.
58. Харченко Ю.П. Повноваження місцевих громад при розв'язанні проблем дітей без батьків. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2011. № 4 (54). С. 392-395.
59. Цивільне право в Україні: Курс лекцій: У 6-ти т. Т. 1. / Р. Б. Шишка, О. Л. Зайцев, Є. О. Мічурін та ін. / за ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2004. 417 с.
60. Цивільний кодекс України: Коментар / за заг. ред. Є. О. Харитонова. Х.: ТОВ «Одісей», 2006. 1200 с.

61. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. Одеса, Юридична література, 2004. 1112 с.
62. Черновалюк Ю. Ю. Права та обов'язки батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу з виховання дітей. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 33. С. 96-98.
63. Чорна Ж. Л. Цивільно-правовий захист майнових прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб : автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.03. 2005. 17 с.
64. Юзікова Н. Діти потребують захисту. *Право України*. 1998. № 6. С. 45-47.
65. Яніцька І.А. Правовий статус патронату як форми сімейного виховання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 315-321.
66. Ярмолинська І.В. Механізми державного управління у сфері інституційного догляду та виховання дітей в Україні: Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю. Хмельницький. 2019. 245 с.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <https://zakon.rada.gov.ua> – Верховна Рада України. Законодавство України.
2. <https://court.gov.ua/> – Судова влада України
3. <http://www.ccu.gov.ua> – Конституційний Суд України.
4. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/> — Верховний Суд України.
5. <https://www.president.gov.ua/> — Президент України. Офіційне інтернет-представництво
6. <https://www.kmu.gov.ua/ua> — Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України
7. <http://www.minjust.gov.ua/>— Міністерство юстиції України.
8. <http://www.nbuv.gov.ua> — Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
9. <http://www.ligazakon.ua/> — Ліга:Закон